

УДК 330.837-027.21(477)

Горожанкіна М.Є., д-р екон. наук, доц.

Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, м. Донецьк, Україна,
e-mail: gormar52@gmail.com

ТЕОРЕТИЧНІ ВИТОКИ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОЇ КРИЗИ В УКРАЇНІ

Gorzhankina M.E., Dr. Sci. (Econ.), Assoc. Prof.

Donetsk National University of Economics and Trade named after Mykhailo Tugan-Baranovsky, Donetsk, Ukraine, e-mail: gormar52@gmail.com

THEORETICAL SOURCES OF INSTITUTIONAL CRISIS IN UKRAINE

***Мета.** Постановка наукової гіпотези про роль інституціональної кризи як передумови соціальної трансформації суспільства і його економічної системи.*

***Методика.** У процесі дослідження використано: метод поєднання історичного й логічного підходів, методи теоретичного узагальнення й рівняння соціально-економічних систем, метод логіко-структурного аналізу соціальних трансформацій в українському суспільстві протягом останніх десятиліть, інституціональні методи дослідження.*

***Результати.** На підставі проведеного дослідження визначено: типологію соціально-економічних систем, що трансформуються, напрямки соціальних трансформацій в умовах транзитивного суспільства, соціальні інститути, що створюють архітектуру інституціонального середовища нового суспільства, теоретико-методологічні передумови і сутність інституціональної кризи.*

***Наукова новизна.** Наведено та обґрунтовано наукову гіпотезу про передумови виникнення, ознаки та сутність інституціональної кризи в транзитивному суспільстві України.*

***Практична значущість.** Практична значущість полягає у використанні концептуального підходу до визначення ролі інституціональної кризи в процесі соціально-економічного реформування українського суспільства.*

***Ключові слова:** соціальний інститут, інституціональна криза, інституціональна архітектура, соціальні трансформації, коволюція соціально-економічної системи.*

Постановка проблеми і її зв'язок із найважливішими науковими та практичними завданнями. Соціальні трансформації кінця минулого й початку нинішнього тисячоріч радикально змінили підвалини суспільно-політичного життя в Україні. Далеко за межі економіки поширився вплив імперативів господарських перетворень, які передбачали застосування нових технологічних принципів для модернізації суспільного виробництва й, що важливо, поставили проблему необхідності корінного реформування інституціонального середовища пострадянського суспільства.

Вимоги основних статей Конституції України вказують, що адаптація національної економіки до ринкових умов має проходити на тлі соціалізації економічних відносин, становлення нових інститутів громадянського суспільства [1, с. 6]. Усвідомлення особливостей і радикальності посталих інституціональних змін диктує суспільству необхідність розробки іншої моделі поведінки як економічних агентів, так і влади, потребує зміни мети та принципів їхньої взаємодії. Встановлення й виконання цивілізованих правил та норм набуває першорядного значення для всіх учасників господарчого процесу, оскільки це детермінує подальший сталий розвиток економіки нашої країни.

Однак досвід вітчизняних перетворень свідчить про складну, суперечливу й низьку результативність виниклих соціальних трансформацій. Спонтанне засвоєння ринко-

вих норм взаємодії не сприяє консолідації нації, а навпаки, супроводжується розчаруванням людей у політиці реформ. Девальвація соціального капіталу, низький рівень довіри до політичних, державних та економічних інститутів наочно свідчать про тривалу інституціональну кризу в українському суспільстві. Загальновідомо, що в умовах нового для суспільства соціально-політичного устрою починають діяти механізми інших соціальних, економічних законів, а отже, й іншою має бути і його інституціональна організація. За умов ринкового господарювання це означає перехід від поведінки економічного агента, що була опосередкована монопольним становищем держави і централізовано-розподільними відносинами, до моделі вільного економічного вибору на засадах принципу максимізації корисності й доходу. Для держави – проведення раціональної регуляторної політики і забезпечення реальної підтримки бізнесу. Здійснити таке перетворення за короткий історичний термін дуже складно. Але для дослідника постає головне питання: в якому інституціональному середовищі це буде відбуватися?

Невідповідність між практичним і теоретичним знаннями про інституціональну кризу зумовила різнобічний дослідницький інтерес до цього явища і у світовій, і вітчизняній науці. Але для науковців вирішення актуального завдання практики тільки традиційними методами економічної науки є неможливим. Стає зрозумілим, що доцільно використовувати міждисциплінарний підхід, розробляти нові суспільствознавчі теорії. До владних українських структур має прийти розуміння того, що визначальна роль у трансформаційних процесах соціального характеру належить інституціональним перетворенням, а не методам оперативної економічної політики «одного дня», яку проводили без винятку усі уряди незалежної України.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Незважаючи на те, що в економічній науці активно досліджуються проблеми системних транзитивних змін, багато питань теорії й методології трансформації суспільного розвитку все ще залишаються дискусійними. Серед учених і практиків немає єдності в поглядах із приводу ролі та функцій держави в нових економічних умовах, місця уряду в реформаторській роботі з перетворення національного господарства на соціально орієнтовану ринкову економіку. Однак є й певні прогресивні зрушення. Так, до двох загальновідомих, але альтернативних за змістом концептуальних позицій (ліберальної [2] й диригентської [3]), додалася третя – інституціональна [4].

Вебленівська наукова традиція знайшла продовження в працях сучасних наступників інституціоналізму. Протиріччя, сутність нових форм та інституціональну динаміку змін в транзитивній соціально-економічній системі плідно досліджують такі відомі вітчизняні і зарубіжні вчені, як А. Аузан [5], С. Геєць [4], А. Грищенко [4], В. Дементьєв [6], Д. Норт [7], Дж. Ходжсон [8], А. Чухно [9], О. Яременко [10].

Вивчення наукових результатів як світової, так і вітчизняної інституціональних шкіл надало можливість зробити висновок, що становлення нових соціальних інститутів, формування нових правил (норм) господарювання має першорядне значення для суспільств, які проходять транзитивний період свого розвитку, оскільки саме інституціональне середовище детермінує динаміку трансакційних витрат, створює сприятливий інвестиційний клімат в економіці, скорочує розміри тіньового сектору й масштаби корупції. Наприклад, у країнах Центральної й Східної Європи, які менш болісно й значно швидше перебороли інституціональну кризу, дослідники зосередили свій науковий інтерес на вивченні сутності інституціональних змін, на проблемах побудови інституціональної архітектури нової соціально-економічної системи, урахували наслідки й обмеження імплантації нових соціальних інститутів у національний суспільний простір.

Відправним джерелом для вітчизняних дослідників слугує сучасний економічний парадокс: процес соціально-політичного реформування не супроводжується підвищенням добробуту основної маси громадян країни, а економічна діяльність галузей

господарства не спричиняє економічного зростання економіки в цілому. За усіма канонами економічної теорії подібна господарська практика не може бути оцінена як розвиток або прогрес національної економіки. Усю глибину протиріччя невідповідності мети та результатів реформування, що склалося, можна зрозуміти тільки з позицій нового теоретичного підходу. На підставі використання традиційного категоріального апарату вітчизняна економічна теорія повноцінне пояснення цьому явищу дати не може. Масштаб завдання розробки адекватного механізму подолання наслідків, у свою чергу, припускає еволюцію самої економічної теорії, а саме, обпирання на методологію інституціональної економічної теорії [8, с. 52-58]. Це означає включення до її предмету питань аналізу функціонування соціальних, екологічних, соціокультурних і морально-духовних відносин, що дозволяє сформулювати новий інституціональний блок причинно-наслідкових зв'язків, тим самим розширити дослідницькі можливості сучасної економічної теорії.

Метою статті є постановка теоретичної гіпотези про сутність інституціональної кризи, яка передбачає необхідність здійснення соціальних трансформацій в українському суспільстві.

Виклад основного матеріалу досліджень. За вихідну методологічну передумову дослідницької гіпотези нами прийнято концепцію академіка А.А. Чухна про існування стадіальної кризи й стадіального циклу розвитку суспільного виробництва. Розглядаючи світову фінансово-економічну кризу і її вплив на українське суспільство як об'єкт дослідження, автор наукової позиції стверджує, що в наших умовах «сучасна криза... є стадіальною. Такий підхід прямо стосується характеристики кризи в Україні» [9, с. 436]. На думку ученого, природа такої кризи складна, тому що це явище поєднує у собі матеріально-технологічні і соціально-економічні аспекти. Криза виконує конструктивну роль, бо за її наслідками усуваються застарілі техніка і технологія, оновлюється організація виробництва. Разом з тим автор стадіальної концепції пов'язує вихід із кризи «... не тільки з оновленням основного капіталу і переходом до нового технологічного укладу, а й з розвитком та вдосконаленням виробничих відносин» [9, с. 430].

Однак перш ніж дати розгорнуту характеристику висунутої гіпотези, розглянемо стисло зміст ключових наукових категорій, що використовуються в нашому теоретичному аналізі, а саме: соціальних інститутів, інституціональної кризи, типології сучасних економічних систем, соціальних трансформацій в суспільстві і їхніх результатів.

Інституціоналізація суспільства, так само як і трансформація соціально-економічної системи, становлять дві великі наукові проблеми. Проте, незважаючи на їхню відносну самостійність, між ними існує зв'язок, що проявляється в різних формах. Одним з них, найбільш сутнісним, є зв'язок між інституціональною кризою й соціальною трансформацією. Причому варто зауважити, що тут дослідник зіштовхується з алогічним випадком розвитку явища, коли причина (соціальна трансформація) стає наслідком і, навпаки, наслідок (інституціональна криза) виступає як причина. Таким чином, з нашої дослідницької гіпотези виходить, що наслідки інституціональної кризи постсоціалістичного періоду розвитку країни створюють передумови стадіальних змін у соціально-економічній системі й викликають необхідність трансформаційних перетворень у суспільстві в цілому.

Дії людей упорядковуються і повторюються, коли вони керуються вимогами соціальних інститутів, дотримуються загальноприйнятих правил та норм. Інституціональна поведінка економічних агентів, що перетворюється на традиційну норму, визнається більшістю індивідів і поширюється між ними. Виникає дихотомія: стійкі форми взаємодії реалізуються або шляхом створення організації, або дотриманням правил [7, с. 11]. Кожній сфері діяльності притаманні свої, типізовані групи регулятивних норм, що формують у суспільстві інституціональне середовище. Серед різноманіття інститутів були

відібрані ті, в яких спостерігається найбільш висока концентрація раціонального компонента, який впливає на господарську поведінку агентів, тобто економічні інститути. Вони служать задоволенню матеріальних і духовних потреб індивіда за допомогою регулювання умов господарювання. Тому економічні інститути можна розглядати не тільки як своєрідну форму упредметненого існування, але й як зміст господарської діяльності. Економічні інститути успадковують класифікацію і загальні ознаки соціальних інститутів, бувають формальними та неформальними, але при цьому підпорядковуються ринковим «правилам гри». Характер формальних інститутів можна визначити як спеціалізований тип обмежень, а неформальних – як універсальний, кількісно переважний. Неформальні інститути за своєю природою консервативні, зрозумілі і звичні для людей. Проте традиції не є вічними і теж піддаються еволюційному впливу.

Інституціональні методи дозволяють обґрунтовувати структуру виробничих відносин, відслідковувати зв'язки між економічними агентами, координувати, регулювати і спрямовувати їхні дії. Однак вплив інститутів не безмежний. Вони зменшують, але не знищують цілком невизначеність економічного середовища. На підставі зазначеного можна виділити дві ключові властивості, притаманні різним інститутам. Перше – інститути забезпечують зв'язок і наступність між історичними станами суспільства. Друге – вони завжди минулі і відносні. Таким чином, інститути зберігають і забезпечують зв'язок між минулим часом і сьогоденням, відбивають традиції, правила, норми і закони, містять інформацію, необхідну для індивідуальних та колективних дій. Тому їх варто розглядати як інформаційні інструменти загальнолюдської пам'яті, регулятори поведінки людей у майбутньому.

Боротьба між необхідністю зберігати прийняті правила і вічне прагнення людини до зміни параметрів своєї діяльності становить суть протиріч, притаманних інституту. Розв'язання протиріч, як відомо, є джерелом розвитку самого інституту, що, у свою чергу, забезпечує розвиток економічної системи. Діалектика інституту підтримує рівноважне існування економічної системи, а саме: для досягнення стабільності інститути використовуються як засіб обмеження вибору, а для трансформації системи – як потенціал розвитку. Регулятивний вплив інституту забезпечує становлення і здійснення економічного порядку. Якщо змінюється мета господарювання, модернізація інститутів адаптує людину до нових соціально-економічних умов. У цьому полягає функціональне призначення інститутів.

Інституціональний розвиток в умовах транзитивного суспільства, як правило, породжується глибокими соціальними й науково-технологічними протиріччями, протікає нелінійно, супроводжується послабленням впливу інституціональних практик на прийняття владою реформаторських рішень, характеризується незавершеністю побудови нових ринкових структур. Відзначені деструктивні моменти у своїй сукупності є ознаками інституціональної кризи. Такий тип інституціональних змін супроводжує протікання стадіальної кризи та є іманентним стадіальному циклу розвитку соціально-економічної системи та суспільства в цілому. Розуміння причин і сутності інституціональної кризи дозволяє досягти позитивного впливу інституціональної складової на трансформацію соціально-економічної системи.

У реальному господарському житті існує безліч соціально-економічних систем, кожна з яких відбиває специфіку окремої країни, рівень її розвитку, національні особливості тощо. При цьому зазначимо, що в економічній теорії типологія соціально-економічних систем, як правило, проводиться за двома основними критеріями – це характер економічного базису, а також методи регулювання економічних процесів. Однак, з огляду на наявність глибоких соціальних трансформацій в економіці країни, за допомогою названих критеріїв уже не можна у всій повноті, у конкретно-історичному аспекті відбити процес еволюції різних типів соціально-економічних систем. Тому до

двох традиційних критеріїв типології соціально-економічних систем ми залучимо додаткові критерії. Це є техніко-технологічний базис, спосіб організації праці й ринку, ступінь інституціоналізації форм управління й координації форм господарської діяльності. Відповідно до групи зазначених критеріїв одержуємо таку класифікацію типів соціально-економічних систем:

- за соціально-економічним критерієм виділяються докапіталістичні, капіталістичні, посткапіталістичні, соціалістичні й постсоціалістичні економічні системи. Вирішальна роль в існуванні цього типу належить формам власності;
- за техніко-технологічним критерієм економічні системи діляться на доіндустріальні, індустріальні, постіндустріальні. Вони відрізняються одна від одної досягнутим ступенем розвиненості засобів праці – від ручного інструмента до автоматизованих комплексів і комп'ютеризованого виробництва продукції й послуг;
- за трудовим критерієм виділяються типи економічних систем за характером переважання виду праці в суспільному виробництві – від застосування ручної фізичної праці до праці інтелектуальної;
- за критерієм організації ринку економічні системи можуть бути як товарні й контрактні;
- за ступенем інституціоналізації управління й координації форм господарської діяльності економічні системи підрозділяються на традиційні, командні, транзитивні, ринкові й змішані.

Для нашого аналізу серед зазначених типів систем, які створювалися протягом всієї економічної історії людства, становить інтерес остання типологія. Вона включає транзитивну економіку, що переходить від командної до ринкової економіки. Стан сучасної транзитивної соціально-економічної системи характеризується поняттям «кoeволюція». Етимологія терміна «кoeволюція» (від лат. со – разом та evolution – розвиватися, розгортатися) – означає процес погодження дій частин єдиного цілого, що спричиняє його розвиток. Вихідна засада такого процесу передбачає наявність цивілізованого інституціонального середовища. Науковий термін, використаний як індикатор розвитку, застосовується під час порівняльного аналізу різних форм громадського життя і його основних структур: соціально-гуманітарної, матеріально-матеріальної, організаційно-правової. Але наявність таких сфер у суспільстві і їхня причетність до одного історичного періоду ще зовсім не означає обов'язкового збігу розвитку цих підсистем у просторі й часі з еволюцією соціально-економічної системи в цілому.

Пояснити такий стан речей допомагає твердження професора О. Яременка про гетерогенну природу будь-якої інституціональної системи, тобто наявності в ній принципово різних елементів як відбиття складності впливу зовнішнього середовища. Учений відзначає, що «знайти внутрішні підстави їхньої єдності, системної цілісності – одна з найбільш складних проблем інституціонального аналізу» [10, с. 77]. У цьому випадку сенс застосування поняття «кoeволюція» полягає в тому, що вона відбиває інтеграцію елементів у суспільній системі як взаємодії більш високого порядку, коли між її складовими частинами встановлюється тісний взаємовплив, коли враховується поліфонічна різноманітність їхньої сутнісної природи.

Дослідження свідчать, що реалізація системних принципів не стала реальністю для вітчизняного інституціонального розвитку. Стандарти стабільного, якісного життя залишаються недосяжними для пересічних громадян, результати економічної діяльності не задовольняють потреби людей. Такий стан справ можна пояснити тільки тим, що реформування основних сфер життєдіяльності суспільства здійснюється безсистемно, ізольовано.

Проведений логіко-структурний аналіз дозволив автору визначити актуальні напрямки соціальних трансформацій в українському суспільстві. Це:

1. Модернізація індустріального етапу розвитку суспільного виробництва повинна створити умови для формування заелементної бази постіндустріального суспільства. За оцінками фахівців, перетворення матеріально-речовинного потенціалу України на основі використання високих технологій, наявного кадрового, ресурсного й інфраструктурного потенціалів може дозволити їй забезпечити інноваційний розвиток як «єдиний спосіб подолати наше ганебне відставання, піднести ефективність економіки й наблизитися до рівня розвинених країн» [9, с.175].

2. Реформування економічного базису шляхом перетворення відносин власності закладає фундамент нового устрою суспільства. Різноманіття форм власності втілюється у створення нових організаційно-правових форм господарювання, принципово інших за змістом й функціями.

3. Нові економічні умови припускають становлення й персоніфікацію відносин між працею й капіталом на основі соціального партнерства. Саме ці відносини визначаються як *regretum mobile* сучасної ринкової цивілізації. Становлення інституту соціального партнерства, закріплення його статуту на всіх рівнях економіки, захист прав її учасників, створення механізму реалізації стає об'єктивно необхідною нормою господарської взаємодії.

4. Створення конкурентного підприємницького середовища як природної умови досягнення економічних інтересів та мотивації її учасників. Ця форма економічного суперництва створює діючі стимули прогресу, сприяє саморозвитку, як окремого індивіда, так і соціально-економічної системи в цілому.

5. Формування сучасної ринкової інфраструктури як системи державних, приватних і суспільних інститутів дозволить забезпечити досягнення цілей суб'єктів ринкових відносин, створити ефективні умови для їхньої взаємодії й тим самим забезпечити безперебійне функціонування всього відтворювального циклу. Трансформації в цій сфері передбачаються досить радикальні, тому що необхідно змінити роль і місце інфраструктури в економічній системі, перемінити її допоміжний другорядний характер на обслуговуючий статут.

6. Процес капіталізації економіки припускає наявність і рух різноманітних форм капіталу, надання цивілізованих можливостей його переливання з однієї галузі в іншу. Це стосується проблеми оптимального співвідношення промислового, торговельного й фінансового капіталу. Так, наприклад, недостатня, за світовими стандартами, ємність національної кредитно-грошової системи не у змозі забезпечити потреби промислових підприємств в оборотних коштах і в кредитних ресурсах.

Таким чином, ми дійшли висновку, що соціальні трансформації, які відбуваються в українському суспільстві, стосуються його продуктивних сил, відносин власності, капіталу й праці, застосування конкуренції. Ці базові елементи формують фундаментальну основу самоорганізації й саморозвитку транзитивної економічної системи, закладають тенденції її реальної соціалізації.

Висновки. На підставі результатів проведених досліджень доведено, що інституціональний підхід дозволяє краще зрозуміти сутність чинників та обставин, які породжують соціальні трансформації. Така теоретична підтримка господарської практики встановлює інституціональні рамки економічної активності, які, з одного боку, обмежують варіанти вибору агентів, але з другого – зменшують невизначеність економічного середовища, знижують трансакційні витрати суспільства. Разом з тим економічні інститути коригують стимули та спрямовують інтереси агентів на максимізацію корисності і прибутку як окремого індивіда, так і суспільства в цілому.

В умовах, коли транзитивна економіка зазнає деформацій своїх структур, є нестабільними умови господарювання та невизначеність мети економічного розвитку, вона потребує не тільки нових за змістом соціальних інститутів, але й їхньої взаємодії,

тобто іншого інституціонального середовища. Якщо в державних агентів замість побудови демократичних «правил гри» та посилення контролю за їхнім дотриманням переважають приватні інтереси і немає мотивації щодо створення колективних благ та зниження витрат на користь суспільству, то в країні починається тривала інституціональна криза.

Перспективами подальших досліджень є розробка теоретико-методологічних основ механізму подолання інституціональної кризи, а також доцільність аналізу негативних наслідків та ризиків інституціонального розвитку, який не відповідає цілям і завданням соціальної трансформації суспільства.

Список літератури / References:

1. Конституція України: чинне законодавство станом на 10 лютого 2011 р.: (Відповідає офіц. текстові). – К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. – 96 с.
Konstytutsiya Ukrainy [Constitution of Ukraine: a current legislation by the state on February, 10, 2011] (2011), Alerta; TSUL, Kiev, Ukraine.
2. Экономическая теория / под ред. Дж. Итуэлла, М. Милгейта, П. Ньюмена; пер. с англ.; науч. ред. В.С. Автономов. – М.: ИНФРА-М, 2004. – 931 с.
Ekonomicheskaya teoriya [Economic theory] (2004), Ed. by J. Eatwell, M. Milgate and P. Newman, INFRA-M, Moscow, Russia.
3. Роль держави в довгостроковому економічному зростанні / за ред. Б.Є. Кваснюка. – К.: Ін-т екон. прогноз., Х.: Форт, 2003. – С. 150-202.
Rol derzhavy v dovhostrokovomu ekonomichnomu zrostanni [A rol of the state in long-term economy growing] (2003), Ed. by V. Ye. Kvasniuk, In-t ekon. prohnouzuv., Kiev; Fort, Kharkiv, Ukraine.
4. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / за ред. В.М. Гейця. – К.: Ін-т екон. прогноз., Фенікс, 2003. – 1008 с.
Ekonomika Ukrainy: stratehiya i polityka dovhostrokovoho rozvytku [Economy of Ukraine: strategy and politics of long-term development] (2003), Ed. by V.M. Heyets, In-t ekon. prohnouzuv.; Feniks, Kiev, Ukraine.
5. Институциональная экономика: новая институциональная экономическая теория: учебник / под общ. ред. А.А. Аузана. – М.: ИНФРА-М, 2005. – 416 с.
Institutsionalnaya ekonomika: novaya institutsionalnaya ekonomicheskaya teoriya [Institutional economy: new institutional economic theory] (2005), textbook, Ed. by A.A. Auzan, INFRA-M, Moscow, Russia.
6. Дементьев В.В. Экономика как система власти / В.В. Дементьев. – Донецк: Каштан, 2003. – 404 с.
Demytyev, V.V. (2003), *Ekonomika kak sistema vlasti* [Economy as a system of power], Kashtan, Donetsk, Ukraine.
7. Норт Даглас. Институції, інституційна зміна та функціонування економіки / Д. Норт; пер. з англ. І. Дзюб. – К.: Основи, 2000. – 198 с.
Nort, D. (2000), *Instytutsii, instytutsiina zmina ta funktsionuvannia ekonomiky* [Institutes, institutional change and functioning of economy] Translated from engl. by I. Dziub, Osnovu, Kiev, Ukraine.
8. Ходжсон Джеффри. Экономическая теория и институты: манифест современной институциональной экономической теории / Джеффри Ходжсон; пер. с англ. М. Каждана. – М.: Дело, 2003. – 464 с.
Hodgson, Geoffrey M. (2003), *Ekonomicheskaya teoriya i instituty: manifest sovremennoy institutsionalnoy ekonomicheskoy teorii* [Economics and Institutions: A Manifesto for a Modern Institutional Economics] Delo, Moscow, Russia.

9. Чухно А.А. Економічна теорія: у 2-х т. / А.А. Чухно. – К.: ДННУ АФУ, 2010. – Т. 2. – 628 с.
 Chukhno, A.A. (2010), *Ekonomichna teoriia* [Economic theory] Vol. 2, DNNU AFU, Kiev, Ukraine.
10. Яременко О.Л. Переходные процессы в экономике Украины: институциональный аспект / О.Л. Яременко. – Х.: Основа, 1997. – 182 с.
 Yaremenko, O.L. (1997), *Perekhodnyye protsessy v ekonomike Ukrainy: institutsionalnyy aspekt* [Transitional processes in the economy of Ukraine: institutional aspect] Osnova, Kharkiv, Ukraine.

Цель. Постановка научной гипотезы о роли институционального кризиса как предпосылки социальной трансформации общества и его экономической системы.

Методика. В процессе исследования использованы: метод единства исторического и логического подходов, методы теоретического обобщения и сравнения социально-экономических систем, метод логико-структурного анализа социальных трансформаций в украинском обществе на протяжении последних десятилетий, институциональные методы исследования.

Результаты. На основании проведенного исследования определены: типология трансформируемых социально-экономических систем, направления социальных трансформаций в условиях транзитивного общества, социальные институты, которые создают архитектуру институциональной среды нового общества, теоретико-методологические предпосылки и сущность институционального кризиса.

Научная новизна. Представлено и обоснованно научную гипотезу о предпосылках возникновения, признаках и сущности институционального кризиса в транзитивном обществе Украины.

Практическая значимость. Практическая значимость состоит в использовании концептуального подхода к определению роли институционального кризиса в процессе социально-экономического реформирования украинского общества.

Ключевые слова: социальный институт, институциональный кризис, институциональная архитектура, социальные трансформации, коэволюция социально-экономической системы.

Objective. To pose a scientific hypothesis on the role of the institutional crisis as a precondition for social transformations of the society and its economic system.

Procedure. The following methods were used in the course of the research: combination of historical and logical approaches, theoretical generalization and comparison of socioeconomic systems, logical and structural analysis of social transformations in the Ukrainian society throughout the past few decades, and institutional research methods.

Results. Based on the conducted research the following was identified: typology of the transformed socioeconomic systems; directions of social transformations in the conditions of the transitive society, social institutions creating institutional environment architectonics of a new society, theoretical and methodological preconditions and essence of the institutional crisis.

Academic novelty. A scientific hypothesis on the preconditions of the institutional crisis occurrence, features and essence in the transitive society of Ukraine is presented and substantiated.

Practical relevance. Practical relevance lies in the conceptual approach applied to identify the institutional crisis role in the process of socioeconomic reformation of the Ukrainian society.

Key words: social institution, institutional crisis, institutional architectonics, social transformations, coevolution of socioeconomic system.

Рекомендовано до публікації д-ром екон. наук Чернегою О.Б. Дата надходження рукопису 24.04.2013 р.